

o zájem mas prostřednictvím technologií, ostrovem, který najdou pouze ti, kteří vědí, kde leží?

Žít se dá spíše kulturou, ačkoliv cílem našich snů je právě umění. Jistě, umění může být čímkoliv a rodí se na neočekávaných místech. *Je zde tedy jistá naděje.* A „dělat kulturu“ je spíš takové zahradičnické, vděčné, příjemné, někomu to stačí a někdo to má rád, ale když zasadím

cibule... vyrostou cibule. Co se stane, když nezasadím nic?

Otázky, které přináší současná krize, zkrátka nelze zalepit pouze variací produktu, nýbrž je třeba afirmativní uvědomění si významnosti žité přítomnosti i tam, kde se o ní mluví nejméně. Je třeba přimět naše zastupitele i spolubojáky uvědomit si, jakou roli pro přítomnost pak hra-

NAD KNIHOU

SOCIALISMUS, NEBO BARBARSTVÍ?

Svatava Antošová

Toto heslo lze podle jeho autora považovat za stále aktuálnější ve společnosti, v níž jedni disponují časem a životy druhých, zatímco „ti druzí“ sní o společnosti svobodné, přátelské a založené na rovnosti. Tím autorem je konzervativní socialista Jean-Claude Michéa, jehož esej z roku 2013 *Tajnosti levice* (Masarykova demokratická akademie, 2019) s podtitulem *Od ideálu osvícenství k triumfu neomezeného kapitalismu* vyšel v českém překladu Petra Druláka.

Jak Michéa uvádí v předmluvě, název eseje *Tajnosti levice* by měl odkazovat k románu Eugena Sue *Tajnosti pařížské* z roku 1842 (*Sue se v něm věnuje kromě romantické příběhové linie také sociální kritice – pozn. red.*), přičemž napsat jej ho přiměl dopis profesora filosofie v Besançonu Florianu Gulliho. Ten Michéovi vyčetl, že odmítá používat termín *levice* pro rozhořčené a bouřící se lidové třídy ve společnosti, a zároveň jej vyzval k rehabilitaci tohoto pojmu. Michéa však kontruje, že *levice* se dávno zdiskreditovala svým ochotným přitakáním tržnímu kapitalismu, čímž přestala být důvěryhodnou pro ty, „kteří žijí a pracují v podmínkách rostoucí nejistoty a odlidšťování“. A dodává, že místo starosti o tyto lidi se tzv. *levice* profiluje na tématech jako například „manželství pro všechny, legalizace marihuany a budování tržní Evropy“. V poznámce pod čarou pak ještě – s poněkud štipulavou nadsázkou – upřesňuje: „*Jako kdyby úmysl přenechat tvůrce kolektivního bohatství na milost dravcům světových financí mohl být kompenzován tím, že výměnou za to budou moci kouřit marihuanu před pracovním úřadem.*“

Co vadí levicovým papalášům a papalášům

Jméno Jeana-Clauda Michéy začalo v Česku více rezonovat až v souvislosti s francouzským hnutím Žlutých vest. Byl jedním z těch intelektuálů, kteří je veřejně podpořili. Připomeňme ve stručnosti, co toto hnutí v listopadu 2018 odstartovalo: zprvu to byly vládní daňové reformy, jejichž důsledkem mělo být zdražení pohonných hmot a nákladů na bydlení, později se mezi požadavky protestujících objevilo i volání po reformě ústavy, přímé demokracii formou referend, znovuzavedení milionářské daně, zvýšení minimální mzdy a důchodů či zrušení bezdomovectví. Žluté vesty si navlekli zejména příslušníci střední a dělnické třídy, kteří žijí v příměstských oblastech a na venkově, kde pro ně není nejen práce, ale často ani lékař, pošta, škola, obchod či obyčejná kavárna, takže za vším musí dojíždět do měst autem, neboť vlakové či autobusové spoje byly zrušeny. A lít do aut benzín, to stojí čím dál víc...

Vzhledem k tomu, že sám Michéa žije na venkově (malá obec v Dolním Armagnacu

v Gaskoňsku na jihozápadě Francie) a problémy tamních lidí zná, zdá se jeho podpora logická. Ke svému odchodu z města se vyjádřil i v tom smyslu, že filosof přece nemůže předstírat, že hájí lidové třídy, pokud nesdílí jejich životní podmínky. V krátkém rozhovoru ze 7. 12. 2018 pro deník *Midi Libre* (vychází ve městě Montpellier – pozn. red.), který nakonec nebyl publikován, ale je připojen na závěr knihy, se Michéa zmiňuje o apatii, již v levicových kruzích hnutí Žlutých vest vyvolalo. Inu, jakpak by ne, když „*tato nová levice má své voličské jádro v městských středních třídách. Nejen že tato super-vzdělaná a super-mobilní vrstva představuje pouze 10 až 20% obyvatelstva, ale je ještě navíc výborně chráněna proti dopadům globalizace, pokud z ní dokonce neprofituje. To je ostatně bezpochyby i důvod, proč má opakované výzvy k rehabilitaci socialistické kritiky tolik vadí levicovým papalášům a papalášům.*“

Michéovy výzvy vycházejí z toho, že raná *levice*, jež se opírala o socialistický projekt, dokázala být nesmiřitelná vůči liberálnímu, kapita-

Jako kdyby úmysl přenechat tvůrce kolektivního bohatství na milost dravcům světových financí mohl být „kompenzován“ tím, že výměnou za to budou moci kouřit marihuanu před pracovním úřadem.

listickému systému s jeho soutěživostí, vedoucí jedince k permanentní závislosti na pohybech světového trhu a na odcizujících technologiích. Pro liberální doktrínu je podle Michéy trh „*jedinou cestou, socializace zcela slučitelnou s individuální svobodou díky tomu, že nevyžaduje od jednotlivců, které propojuje, žádné zvláštní morální či citové zapojení.*“ Mladý Bedřich Engels tomu říkal atomizace světa, válka všech proti všem a rozpad lidstva do monád, z nichž každá obhazuje svůj vlastní životní princip a své vlastní směřování. A Michéa právě v tomto kontextu podezírá většinu současných levicových aktivistů, že *levicovost* pro ně znamená pouze „*obranu liberálního práva každé izolované monády*“, přičemž si dávají záležet na tom, aby je pokračující zachytilo co největší množství kamer a fotoaparátů systému, proti kterému „*jakoby*“ protestují.

Fiat iustitia et pereat mundus

Ještě něco Michéa levici vyčítá: že až příliš snadno a jaksi samozřejmě přijala víru ve směřování dějin od počátečního barbarství až po západní modernitu, která je vnímána jako úžasná. A přijmeme-li za své, že je úžasná, pak tím zároveň ztratíme pod nohama půdu pro jakoukoliv kritiku. Jenže – existuje i jiný úhel pohledu. Vrátime-li se s Michéou do historie, zjistíme, že ono dřívější „*barbarství*“ (zde feudalismus) mělo pojistky pro zachování života ve společnosti, který vzal po rozšíření liberalismu za své. Tyto pojistky se uplatňovaly pomocí zvykových práv – například práva pastvy a průchodu, jež „*po staletí dovolávala nejchudším rolníkům (tedy těm, kteří představovali většinu venkovského obyvatelstva) s koncem období sklizně pást dobytek na společné i soukromé půdě patřící k vesnicím.*“ V druhé polovině 18. století se však začala pod tlakem liberálních ekonomů půda v osobním vlastnictví ohrazovat, čímž k ní ti nejpotřebnější ztráceli přístup. Jinými slovy: venkovská společnost přestala být chráněna „*před rádem majetnického individualismu, vlastního průmyslové společnosti.*“

Tento individualismus navíc úplně pošlapal logiku cti a daru, tedy umění dávat, přijímat a oplácet, které vytvářelo základní předivo společenských pout. Logiku cti a daru, kdy obdarovaný má sice svobodu dar neoplatit, ale čest mu velí, aby tak učinil, staví Michéa do přímého protikladu k abstraktní logice liberálního práva, které, stane-li se cílem samo o sobě, je v podstatě nekonečným a bezobsažným procesem boje pro-

ti ti lidé, kteří byli v době propuknutí současné pandemie odepsáni mezi prvními.

Tady a teď, to není jen být naráz v nějakém sále. Je to schopnost, kterou je třeba trénovat, vědomě volit a prohlubovat. Tady a teď, to není tři sta lidí dívajících se stejným směrem, odkud pak vyleze maňásek nebo vyskočí tanečník. Ale je to paradoxní stav bez „*předtím*“ a „*potom*“,

ti jakékoliv diskriminaci. Tím se otevírá prostor založený „*na požadování toho, co si může každý bezpodmínečně nárokovat*“, prostor, „*v němž jsou dar i morálka neutralizovány a odsunuty stranou.*“ A Michéa jako příklady těchto nároků uvádí rodné přídavky a nepodmíněný základní příjem. Bohužel – ačkoliv je esej obohacený řadou autorových vlastních komentářů a komentáře ještě řadou poznámek pod čarou (v úvodu upozorňuje Petr Drulák, že při četbě Michéy musíme s těmito dodatky, které jsou co do počtu stránek delší než esej samotný, prostě počítat), nenajdeme v nich podrobnější vysvětlení, proč bylo pro autora tak důležité uvést zrovna tyto dva příklady. Nicméně o několik stránek dál nabízí ještě jiný příklad liberálního práva, jež „*by všechny možnosti osobní a autentické existence, faktické morální odpovědnosti, základního zdravého rozumu či skutečné štědrosti (a nikoli její mediální exhibice)*“ pomohlo položit „*na oltář formy a abstrakce.*“ Tím příkladem je Evropský soudní dvůr, který nemusí skládat účty žádnému lidu, čili může být – zjednodušeně řečeno – naprosto lhostejný

kteří právě tím, jak je dějem podmíněn, ději uniká a ukazuje směrem k nadčasovému. A uměním, ze kterého se následně stává kultura, může být i hrdinský čin, schopnost přežít, touha tvořit v době destrukce. I nadčasově však umírá, pokud ztrácíme vztah k přítomnosti těch, kteří nám už nestojí za záchranu. ■

rozbiže o ekologický ledovec, přičemž lidské náklady této srážky budou nevyčíslitelné.

Co proti tomu můžeme dělat my sami a co Michéou zatracovaná moderní levice? My bychom měli vytvářet malá společenství, usilující o potravinovou autonomii, „*což předpokládá zachování dostatečné výměry orné půdy vyňaté z všeobecné posedlosti betonováním*“, protože jinak zcela přenecháme „*základní podmínky svého biologického přežití na strategiích cynické zemědělsko-potravinářské lobby a lačnosti mezinárodních spekulantů.*“ Nenabádal k tomu už v roce 1973 britský ekonom německého původu Ernst Friedrich Schumacher (1911–1977) ve své knize *Small is Beautiful: A Study of Economics As If People Mattered*, jež vyšla v českém překladu pod názvem *Malé je milé aneb: Ekonomie, která by počítala i s člověkem* (Doplněk, 2000)? A poslechlí jsme ho?

Moderní levice hodná toho názvu by se pak měla pokusit proti hodnotově neutrálnímu systému postavit hodnotově orientovanou politiku, která se „*po vzoru politik náboženských, republikánských nebo socialistických ještě hlásí k morálním a filosofickým hodnotám.*“ Odtud ono označení Michéy coby „*konzervativního socialisty.*“ Otázkou však zůstává, co to ty hodnoty vlastně jsou? Jinou otázkou na ni odpovídá Martin Pleva ve svém eseji „*Strašidlo konzervativního socialismu*“ (*Deník Referendum*, 8. 3. 2020): „*Opravdu někdo chce znovu žít ve společnosti, kde rodiče rozhodují o partnerech svých dětí, kde je pronásledován předmanželský sex a homosexualita, kde jsou svobodné matky ostrakizovány, kde barva kůže nebo etnický původ rozhoduje o tom, zda smíte jet autobusem nebo jít na koupaliště, kde dívky nesměly nosit džíny a hoši dlouhé vlasy?*“ Nejsm si jistá, jestli by pro Michéu byl akceptovatelný až takovýto konzervativismus – nezapomínejme na to druhé slůvko, „*socialista*“, obsažené v nálepce, již je častován. A jako socialista nemůže jinak než volat po odchodu z kapitalismu. Tento odchod se ale nemůže podařit bez podpory širokých lidových vrstev. Aby tuto podporu získal, musí nejdřív vzniknout „*nový společný jazyk srozumitelný a přijatelný jak pro zaměstnance, tak i živnostníky, jak pro veřejný, tak i soukromý sektor, jak pro místní, tak i pro imigranty.*“ Jinak vše podle Michéy skončí znovu u „*nějakého nového Pinocheta.*“ Leč oči jeho kritiků to vidí jinak: tím, kdo otevírá dveře normalizaci rasismu a rezignaci na univerzální lidská práva, potažmo ultrapravicí, je právě konzervativní socialismus. ■

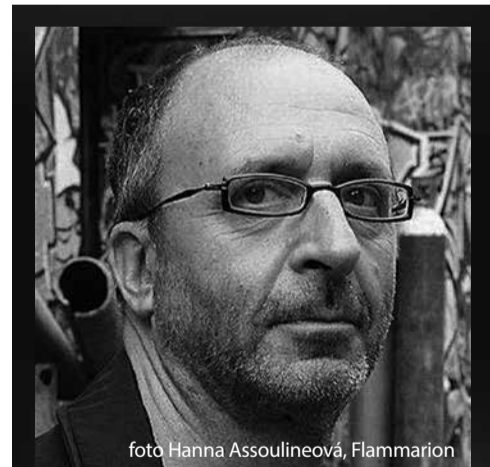

foto Hanna Assoulineová, Flammarion

Jean-Claude Michéa
(1950)

je francouzský filosof a esejista. Od konce sedmdesátých let 20. století se věnoval výuce filosofie na střední škole ve městě Montpellier, od roku 2010 žije se svou ženou Lindou Wong, dcerou vietnamských zahradníků, na venkově, kde hospodář na farmě a snaží se o potravinovou soběstačnost. Proslavil se především jako originální interpret díla George Orwella a jako kritik kulturního liberalismu a jeho spojení s liberalismem tržním. Kniha *Tajnosti levice* je jeho prvním dílem přeloženým do češtiny.